

Makale

Doi numarası:

AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ KOBİLERİN İNCELENMESİ

Çınar Uslu¹, Prof. Dr. Suna Özyüksel²

Başvuru Tarihi: 11.12.2020

Kabul Tarihi: 19.12.2020

Yayın Tarihi: 23.12.2020

Öz: Gelişmiş ve gelişmekte olan ayrımı olmaksızın, tüm ülkelerin ekonomilerinin temeli, neredeyse tamamen KOBİ'lere dayanmaktadır. Bu nedenle de, KOBİ'lerin sorunları ve çözümü her zaman ülkelerin gündemlerinin ilk sıralarında yer almıştır.. KOBİ'ler Avrupa Birliği'nin ekonomisinin de bel kemiğini oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'nde bulunan tüm işletmelerin %99,8'i KOBİ'dir. Bu KOBİ'ler katma değer %57,6'sını, istihdamın ise %66,5'ini meydana getirmektedir. 2002-2010 yılları arasında Avrupa Birliği'nde yaratılan yeni istihdamın %85'i KOBİ'lerce sağlanmıştır.

Bu çalışmada, Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı raporlar ve çalışmalardan faydalanılarak, Türkiye de dahil olmak üzere Avrupa Birliği'nde yer alan KOBİ'lerin genel sorunlarına ve bu sorunların çözümleri için Avrupa Birliği tarafından oluşturulmuş politikalara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Avrupa Birliği KOBİ Sorunları, Avrupa Birliği KOBİ Politikaları

Abstract: Regardless of the developed or undeveloped distinction, almost all of the economies are based on SME's. For this reason, the problems and solutions of SME's have always been at the top of the agenda of the countries. SME's are also the backbone of the EU's economy. The European Union defines SMEs as the backbone of its economy. 99.8% of all businesses in the European Union are SMEs. These SMEs make up 57.6% of the added value and 66.5% of the employment. 85% of the new employment created in the European Union between 2002-2010 was provided by SMEs. In this study, the general issues and the policies implemented of SME's in the EU were investigated.

Keywords: SME, EU, SME's Policies, EU SME's Problems

¹ Bilgi1; bcinaruslu@gmail.com, 0000-0003-3912-3609

² Bilgi2; sozyuksel@ticaret.edu.tr, 0000-0001-9016-4137

AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ KOBİLERİN İNCELENMESİ

1. Giriş

Ticaretin ilk kez görüldüğü zamanlardan günümüze, işletme kavramı her zaman ticaretin içinde yer almıştır. Günümüzde mikro, küçük, orta ve büyük olarak sınıflandırılan işletmelerin temel vasfı ülkelerin ekonomilerinin bel kemiğini oluşturmak, istihdam ve üretim sağlamaktır.

Küresel ekonomide de çok önemli bir yer teşkil eden KOBİ'ler için ülke veya kıta bazlı çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar genel olarak KOBİ'lerin üretim, Ar-Ge, çalışma ortamı, finansmana ulaşım ve uluslararasılaşma çerçevesinde yürütülmektedir. KOBİ'lerin ekonominin çok önemli bir parçası olduğu Avrupa Birliği'nde de KOBİ'lerin sorunlarının tespiti ve bu sorunların iyileştirilmesi veya ortadan kaldırılması için kuruluşlar oluşturulmuş ve politikalar üretilmiştir.

Çalışmada, KOBİ kavramlarına ve önemine, odaklanılan grup olan Avrupa Birliği'ndeki KOBİ sayıları, sorunları ve çözüm politikalarına değinilmiştir.

2. KOBİ Tanımı

KOBİ tanımlamasında genel olarak bazı nicel ve nitel faktörlerin belirlendiği gözlemlenmektedir. Nicel kriterler olarak işletmenin sermaye birikimi, öz sermayesi, kar oranı, satış hedefleri ve gerçekleştirmeler, üretim kapasitesi, işletme tarafından ödenen vergi miktarı, işletmede çalışan işçi sayısı, teknik donanımları, ekipmanlar, yaratılan katma değer, ihracat için yapılan üretim ve bu üretimin satış miktarları gibi unsurlar bulunmaktadır. Niteliksel unsurlara bakıldığında, işletmedeki iş bölümü ve uzmanlaşma derecesi, Sermaye sınırlılığı ve finansal yeterlilik, Riski üstlenen tarafının bizzat girişimci olması; Kurum yönetimi tekniklerinin yeterince uygulanıp uygulanmaması;; Yönetimin bağımlılık oranı, Üretimde kullanılan emek-sermaye oranları, Faaliyet içinde bulunulan piyasalardaki rekabet gücü, olarak sıralanabilmektedir (European Commission, 2020).

Ek olarak, birçok birlik ve kuruluş kendilerini belirli bir ölçütle tanımlayabilmektedir. Bu durum, kuruluşlar ve vakıflar tarafından KOBİ'lere sağlanan desteğe uygun olarak KOBİ'lerin bünyesinde çeşitlilik gösteren niteliksel ve niceliksel özelliklerin ayrılmasından kaynaklanmaktadır (OECD,2016).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) göre, 20 kişiden az sayıda eleman istihdam eden işletmeler "Çok Küçük Ölçekli İşletme", 20-99 kişi arasında eleman istihdam edenler "Küçük Ölçekli İşletme", 100-500 kişi arasında eleman istihdam eden işletmeler de "Orta Ölçekli İşletme"ler olarak sınıflandırılmıştır. 500 kişiden fazla eleman istihdam eden işletmeler de büyük işletmelerdir (OECD,2016).

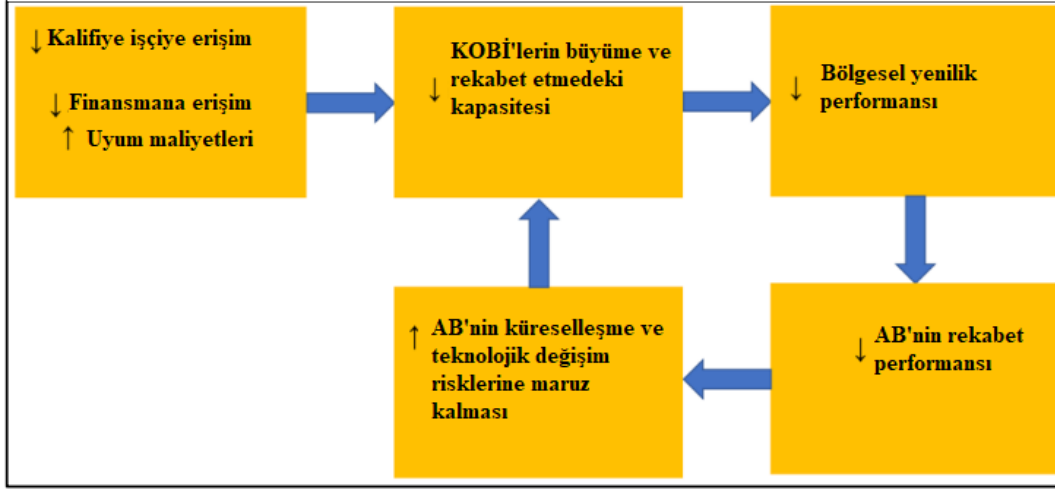
3. Avrupa Birliği'nde KOBİ'lerin Durumu ve Genel Sorunları

AB ekonomisinde çok önemli yere sahip olan KOBİ'lerin büyümesini etkileyen temel sorunlar,

iç ve dış faktörler olarak ayrı ayrı ele alınmaktadır (Eurofound, 2016). İç faktörlerin ilki, KOBİ'lerin rekabet edebilirliği ve uluslararasılaşmasına ilişkindir. Bu faktör, KOBİ'lerin küçük boyutu, bunun sonucunda finansal ve insan kaynakları eksikliği, yeni pazarlara girmesinin önünde güçlü bir engel oluşturmaktadır. Bir diğer iç faktör ise araştırma ve geliştirme yetenekleri ile ilgilidir. Birçok işletmedeki sınırlı yenilik, özellikle imalat gibi daha geleneksel sektörlerde, KOBİ ürünlerini dış pazarlarda daha az rekabetçi hale getirmektedir. Şirket performansı da iç faktörlerden bir diğeridir. KOBİ'ler ciro ve katma değer açısından büyük işletmelere kıyasla daha düşük performans göstermektedir. Buna karşılık, sınırlı uluslararasılaşma, düşük yenilikçilik ve şirket performansı, potansiyel KOBİ büyümesi üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Dış faktörler ise vasıflı işgücünün yetersizliği, finansmana erişimdeki zorlu makro ortam, yasal düzenlemeler ve vergisel konulardır. İşletmeler için Finansmana Erişim Araştırması (SAFE) anketinde AB KOBİ'leri vasıflı işgücünün mevcudiyetini ana zorluk olarak görülmektedir. Bu durum, 2018'de KOBİ'lerin % 25'i için en önemli sorun olmuştur ve zamanla büyümüştür (2013'te KOBİ'lerin sadece %14'ü bunu ana zorluk olarak tanımlamaktadır). KOBİ'ler dinamik bir yapı göstermektedirler ve aynı zamanda ekonomideki savunmasız taraflardır. Özellikle iç üretim süreci değişikliklerine, Çin ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerden gelen artan rekabete ve ekonomik ve finansal kriz gibi öngörülemeyen olaylara karşı hassastırlar. Becerilerin yükseltilmesi, dış rekabetle mücadele için önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir (European Commission, 2018). KOBİ'lerin büyük işletmelerden gelen rekabet ve genel mali koşullar nedeniyle vasıflı işçi istihdam etmede sorunlar yaşamaları olarak gözlenmektedir. Aynı zamanda, KOBİ'ler mevcut personeli için eğitime gerektiği kadar yatırım yapmamaktadırlar. Girişimciler bir işletmenin daha vasıflı bir işgücünden ne kadar faydalanabileceğinin çoğunlukla farkında olmamaktadırlar (European Commission, 2017). Eğitime yatırım yapmak veya vasıflı çalışanları işe almak, artan işgücü ve diğer maliyetlerin önüne geçebilmektedir. SAFE anketi, KOBİ'lerin %58'lik bir oranının 2018'de işgücü maliyetlerinde artış bildirdiğini ifade etmiştir. Ankette, ihracatçı olmayan işletmelerin, işgücü maliyetlerinde ihracatçılara göre biraz daha fazla artış bildirdikleri ifade edilmiştir. Ek olarak, daha yenilikçi işletmeler, yenilikçi olmayanlara göre işgücü maliyetlerinde artışlar yaşamışlardır, buna ek olarak AB KOBİ'lerinin, özellikle sanayide, %61'inin malzeme ve enerji

gibi diğer maliyetlerde artış yaşadığı belirtilmiştir (European Commission, 2018). Finansmana erişim KOBİ'lerin 2008 krizinden beri karşılaştığı en önemli sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. SAFE anketine göre, finansmana erişim, 2013'teki %15'e kıyasla 2018'de AB KOBİ'lerinin %7'si tarafından en acil sorun olarak gösterilmektedir ve bu da KOBİ'lerin krediye erişim kapasitesinde genel bir iyileşme olduğunun işaretidir (European Commission, 2018). Bir diğer sorun, uyum maliyetleri, mali yükümlülükler ve kamu ihalelerine katılım gibi gereklilikler açısından KOBİ'ler için bir yük olarak öne çıkan düzenleyici çerçevedir. Avrupa'da mal ve hizmetlerin üretimi ve satışı birçok idari gereklilik ve yönetmeliğe tabidir (Committee of the Regions, 2017). Belirtilen bu uyum maliyetlerinin işletmeler, özellikle de KOBİ'ler için yenilik yapma kapasitelerini veya emrindeki nitelikli insan sermayesinin mevcudiyetini etkileyen maliyet etkileri bulunmaktadır (OECD, 2018).

Şekil 1 : AB bölgesini etkileyen temel sorunların oluşturduğu kısır döngü

Kaynak : European Committee of the Regions, 2019

4. Avrupa Birliği'nde Uygulanan KOBİ Politikaları

Avrupa Komisyonu'nda KOBİ'ler için bir Genel Müdürlük bulunmaktadır ve Genel Müdürlüğün asıl olarak iki ana bakış açısı bulunmaktadır. İlki iç politika konusunda Avrupa Birliği tarafından uygulatılan tüm mevzuatların KOBİ'lerin faydasına da olmasını sağlamaktır. İkincisi ise üye ülkelerle irtibat kurularak yürürlükteki bütün kanunların ve mevzuatların KOBİ'lerin yararına olmasını sağlamaktır. Avrupa Birliği tarafından ayrıca '2020 Girişimcilik Eylem Planı' hazırlanmıştır. Bu plan, girişimcilik eğitimi ve öğretiminin yaygın hale getirilmesi, girişimcilerin büyüyerek ve gelişerek ilerleyebilecekleri bir ortamın oluşturulması, bu girişimcilerin finansmana daha kolay ulaşmalarının sağlanması, yeni girişimlerin kuruluş ve gelişme safhalarında desteklenmeleri, günümüz dijital ve teknolojik çağda yeni girişimlerin bilişim ve iletişim teknolojilerinden olabildiğince faydalanmalarının sağlanması (özellikle web siteleri ve dijital portallar vasıtasıyla), girişimcilerin özellikle web tabanlı işler kurmaları yolunda teşvik edilmeleri, işletmelerin devri esnasında (nesilden nesile veya kurucudan diğer yatırımcılara aktarılması esnasında) kolaylık sağlanması, iflas işlemlerinin kolaylaştırılması ve iflas etmiş girişimcilere ikinci bir şans tanınması, bürokrasinin azaltılması, rol modellerin geliştirilmesi ve girişimcilik potansiyelleri henüz açığa çıkartılmamış özel gruplarla temasa geçilmesi, başarılı girişimcilerin başarı öykülerinin diğer girişimcilerle paylaşılması ve kadınlar, yaşlılar, göçmenler, işsizler ve gençlere ulaşılarak bu kişilerin girişimciliğe ve kendi işlerini kurmaya teşvik edilmeleri konularını kapsamaktadır (European Commission,2013). Avrupa Sanatkarlar, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Birliği (UEAPME), Avrupa Birliği seviyesinde faaliyet gösteren bir meslek örgütü olmakla birlikte, üye ülkelerdeki esnaf, sanatkar ve KOBİ'lerin menfaatlerini temsil etmektedir. UEAPME'nin üyeleri 34 ülkede, esnaf, sanatkar ve KOBİ'leri temsil eden 80 meslek örgütünden (konfederasyon, federasyon, birlik vb.) meydana gelmektedir (Sme United,2019).

UEAPME'nin temel hedefleri, Avrupa Birliği düzeyinde, esnaf, sanatkar ve KOBİ'leri etkilemesi öngörülebilen her türlü politika ve yasal düzenlemeyi takip etmek ve bu politika ve yasal düzenlemelerle ilgili üyelerine bilgi vermek, Üyelerinin çıkarlarını ve ihtiyaçlarını gözeterek, fikir ve görüşlerini Avrupa Birliği kurumları ve diğer uluslararası örgütler ile paylaşmak, Avrupa Birliği politikaları ile ilgili üyelerine akademik, teknik ve yasal destek sağlamak, Avrupa entegrasyonu fikrini desteklemek ve Avrupa'da işbirliğine katkı sağlamaktır.

5. Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere Yönelik Teşvik ve Destekler

Esnaf ve sanatkar işletmeleri için düzenlenmiş politikalar bulunsa da bu işletmelere yönelik özel teşvik ve destek programları bulunmamaktadır. Esnaf ve sanatklar KOBİ olarak sayılmaktadır. Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere yönelik teşvik ve destekler farklı düzeylerde bulunmaktadır.

- Avrupa Yapısal Fonları: Avrupa Yapısal Fonları ile elde edilen finansmanda Avrupa Birliği'nin fonları kullanılmaktadır. Bununla birlikte, bu fonların nasıl kullanılacağı ülkesel politikalara göre belirlenmektedir. Avrupa Birliği bu fonları, üye ülkelere ayırmakta ve fonlar üye ülkelerin kararlaştıracağı politikalara göre KOBİ'lere kullandırılmaktadır.

- Avrupa Yatırım Bankası Fonları: Avrupa Yatırım Bankası uygun faiz oranları ile üye ülkelerdeki anlaşmalı bankalar vesilesiyle KOBİ'lere finansman sağlamaktadır. Avrupa Yatırım Bankası tarafından üye ülkelerdeki bankalara limit sağlanmakta ve bankalar bu limit ile fonları KOBİ'lere kullandırmaktadır. Fonların anlaşmalı bankaları ile sağlanmasının sebebi, bankaların yerel koşulları daha iyi bilmeleri ve işletmeleri daha iyi değerlendirebilmeleridir.

- Avrupa Birliği Mali Çerçevesi: Bu çerçeve 2014-2020 yıllarını içine alan 7 yıllık periyodu içeren bütçeyi ifade etmektedir. 2014-2020 dönemini kapsayan Avrupa Birliği Mali Çerçevesi içerisinde KOBİ'ler ile ilgili iki adet program bulunmaktadır. Bunlardan ilki, KOBİ'lerin rekabetçiliğini arttırmak için uygulanmakta olan 'İşletmelerin ve KOBİ'lerin Rekabet Edebilirliği Programı'dır (Programme for the Competitiveness of Enterprises and SMEs – COSME). Bu program ile amaçlanan, girişimciliğin desteklenmesi, finansal kaynaklara daha iyi erişim imkanının oluşturulması, lokal düzeyde işletmelere destek verilmesi, KOBİ'lerin uluslararasılaşması ve yeni pazarlara erişebilme yeteneklerinin geliştirilmesidir.

Horizon 2020 Programı ile 2014-2020 döneminde araştırma ve yenilikçilik alanında 80 milyar avro değerinde finansman öngörülmekte, Ar-Ge kapasitesi bulunan KOBİ'leri de bu programa katılmaları desteklenmektedir.

- COSME (İşletmelerin ve KOBİ'lerin Rekabet Edebilirliği) Programı

2014-2020 yıllarını içeren bir Avrupa Birliği destek programı olarak tanımlanmaktadır. Asıl amacı işletmelerin rekabet edebilirliğinin artırılması olan bu program 2,4 milyar avroluk bir bütçeye sahiptir.

Temel amacına paralel olarak COSME'nin 4 hedefi vardır :

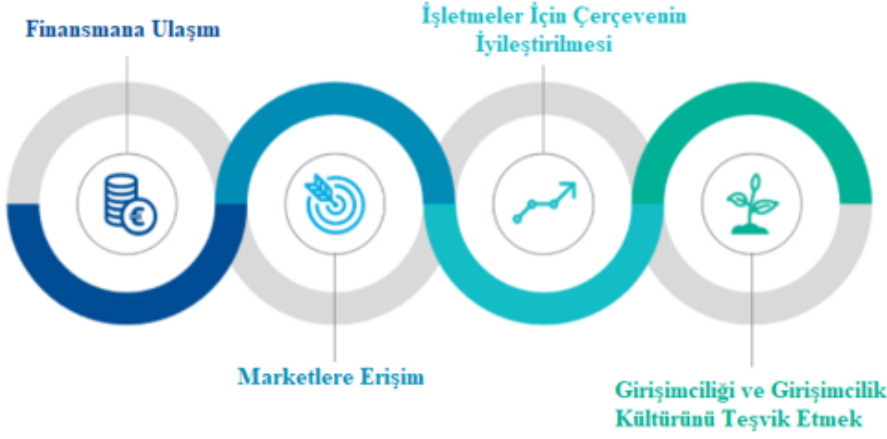
1) Finansmana erişim : COSME, KOBİ'lerin yaşam döngülerinin tüm aşamalarında - yaratma, genişletme veya iş transferi - finansmana erişimini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. AB desteği sayesinde, işletmeler garantilere, kredilere ve öz sermayeye daha kolay erişebilmektedir.

2) Pazarlara erişim : COSME, işletmelerin Avrupa İşletmeler Ağı gibi girişimler aracılığıyla hem AB'deki hem de dışındaki pazarlara erişmesine yardımcı olmaktadır. (AB mevzuatında gezinen KOBİ'leri destekler), Avrupa İş Portallar (Avrupa'da iş yapma konusunda pratik bilgiler) ve IPR KOBİ yardım masaları bulunmaktadır. (dünya genelinde fikri mülkiyet korumasına ilişkin sorunlar).

3) İşletmeler için çerçevenin iyileştirilmesi : COSME, girişimcilik eğitimini güçlendirerek, mentorluk yaparak, rehberlik ve destek hizmetleri sunarak girişimcileri desteklemektedir.

4) Girişimciliği ve girişimcilik kültürünü teşvik etmek : COSME, iş dostu bir ortam yaratarak ve yeni iş modellerinin ve uygulamalarının benimsenmesini teşvik ederek rekabet gücünü destekleyerek KOBİ'ler üzerindeki idari ve düzenleyici yükü azaltmayı amaçlamaktadır (Europa Commission,2014).

Şekil 2: COSME'nin Temel Amaçları

Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler Avrupa kıtası ekonomisinde rekabetçi ortam oluşmasında ve dinamizmin yaratılmasında belirleyici bir rol oynamaktadırlar. Bu nedenle Avrupa Birliği; KOBİ'lerin büyüme potansiyelini arttırmak ve harekete geçirmek, girişimciliğin gelişmesini desteklemek, küçük işletmeler için uygun iş ortamı yaratmak ve KOBİ'lerin rekabetçiliğini artırmak yönünde çok sayıda çalışma yapmaktadır.

'Avrupa 2020 Stratejik Planı'nda KOBİ'ler için özel bir bölüm bulunmaktadır. Ancak, bu konuda atılmış olan en önemli adım Avrupa Birliği 'Küçük İşletmeler Yasası'nın (Small Business Act for Europe – SBA) kabul edilmesidir. SBA tam olarak bir yasa olarak sayılmasa da birlik ülkeleri tarafından politik olarak onaylanmış bir mevzuat olma özelliğindedir.

SBA'ya göre, bütün kurallar "Önce Küçük Olanı Düşünme" (Think Small First) ilkesine göre geliştirilmelidir. Bu ilkeye göre hem Avrupa Birliği hem de ulusal düzeydeki bütün kanun ve mevzuat düzenlemeleri yapılırken, bu düzenlemelerin küçük işletmeler üzerindeki etkileri göz önüne alınmalıdır. Yasal düzenlemelerin küçük işletmeler üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi "KOBİ Testi" olarak tanımlanmaktadır(European Commission, 2019).

Bu testin neticesinde düzenlemelerin KOBİ'ler üzerinde olumsuz etkileri olduğu gözlemlenirse, bu etkileri ortadan kaldırıcı tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirler KOBİ'lerin kapsam dışı bırakılması, geçiş dönemi düzenlemeleri ve belirlenmiş çeşitli istisnalar biçiminde olabilir.

Avrupa Birliği ve üye ülkelerin, KOBİ'lerin gelişebileceği ve girişimciliğin mükâfatlandırıldığı bir iş ortamı oluşturması beklenmektedir. Bu kapsam içerisinde Avrupa Birliğinde girişimciliğin özendirilmesi ve bireylerin kendi işlerini kurmaları hususunda cesaretlendirilmesi beklenmektedir.

Yine SBA'ya göre, belli başlı sebeplerle başarısızlığa uğramış (iflas vb.) girişimcilere ikinci bir şans verilmesi sağlanmalıdır. Avrupa Birliği'nde işletme kapanmalarının %15'i iflastan ötürü olmaktadır.

Yapılan araştırmalara neticesinde Avrupa Birliği vatandaşlarının %47'si daha önce iflas etmiş kişilerce kurulmuş olan işletmelerle iş yapmayı (bu işletmelerden alışveriş yapmak) tercih etmemektedir. AB üye ülkeleri iflasların sebep olduğu bütün olumsuzlukları önleyecek politikalar geliştirmelidir.

Kamusal alımlarda KOBİ'lerin ihtiyaçlarına yönelinerek KOBİ'lere daha fazla pay ayrılmasının yolları araştırılmalıdır.

KOBİ'lerin finansmana erişimleri kolaylaştırılmalıdır. Bankalar, risk algıları sebebiyle yeni kurulmuş KOBİ'lere finans sağlamak konusunda çekingen bir tavır sergilemektedir. Bu kapsamda KOBİ'lerin risk sermayeleri, mikro krediler ve borç ile öz sermayenin bir birleşimi olan hibrid (borç ve öz sermaye arası) finansman yöntemlerinden yararlanma olanakları artırılmalıdır.

AB pazarı 500 milyon tüketiciden meydana gelmektedir. KOBİ'lerin AB pazarının yarattığı olanaklar ve fırsatlardan daha fazla fayda sağlamaları için ortam oluşturulmalıdır. KOBİ'lerin AB Pazarında daha fazla iş olanakları yaratmalarının önü açılmalıdır. Bu kapsamda KOBİ'lerin Ortak Pazar'daki ihtiyaçlarını anlamaları için bilgilendirmeleri ve bu bilgilendirmenin zamanında ve doğru olarak yapılması sağlanmalıdır.

KOBİ'lerin bilgiye daha kolay erişimini sağlamak için 'Avrupa Girişimcilik Ağı' (Enterprise Europe Network) sistemi hayata geçirilmiştir. Bu sistem üye ülkelerde faaliyet gösteren KOBİ'lere Avrupa Birliği bünyesindeki pazar olanakları, mevzuat, diğer üye ülkelerde uygun ortak tespiti ve ihaleler konusunda pratik bilgiler temin etmektedir.

KOBİ'lerin Ar-Ge kapasitelerinin artırılması hususunda da önlemler alınmalıdır. KOBİ'ler çeşitli Ar-Ge projelerine dahil olmaları hususunda cesaretlendirilmelidir.

Avrupa Birliği'nde çevre duyarlığına yönelik 'Yeşil Pazarlar' oluşturulmuştur. KOBİ'lerin, 'Yeşil Pazarlar'dan faydalanabilmeleri için ve bu pazar fırsatlarına dahil olabilmeleri için finansal teşvikler, bilgi uzmanlık hizmetleri sağlanmalıdır.

Üye ülkeler KOBİ'lerin AB dışındaki uluslararası pazarlara ihracatlarının arttırılması hususunda tedbirler almalı ve bu konuda KOBİ'lere destek programları sağlamalıdır. Avrupa Birliği'ndeki KOBİ'lerin yalnızca %8'i ihracat gelirine sahiptir.(Bu gelir, Ortak Pazar dışına yapılan satışlardan elde edilen geliri ifade etmektedir). Mikro İşletmelerin ise yalnızca %7'si ihracat gelirine sahiptir.

Diğer bir ifade ile KOBİ'lerin uluslararasılaşması sağlanmalıdır. Avrupa Komisyonu, temel olarak Avrupa Birliği tarafından geliştirilen her politikanın doğrudan veya dolaylı olarak ya KOBİ'lere yarar sağladığını ya da zarar verdiğini belirtmektedir.

Kaynakça

Eurofound (2016), ERM annual report 2015: Job creation in SMEs, Publications Office of the European Union.

European Committee of the Regions (2019), EU policy framework on SMEs: state of play and challenges

European Commission (2019), 2019 SBA Fact Sheet & Scoreboard

OECD (2016), “Assessing regional competitiveness in Turkey”, Boosting Regional Competitiveness in Turkey, OECD Publishing, Paris.

Sme United – 2019 Annual Report

European Commission Brussels, 9.1.2013 COM(2012) 795 final - COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS ENTREPRENEURSHIP 2020 ACTION PLAN

Committee of the Regions (2017), The future of industry in Europe.